

Marija Berdova,

Zvērinātas advokātes Regīnas Keišas zvērināta advokāta palīdzē, ZAB "COBALT" konsultante

Prasības nodrošinājums – būtiskākie aspekti tiesiskajā regulējumā un praksē

Gadījumos, kad strīds nonāk līdz izskatīšanai tiesā, prasītājs paļaujas uz to, ka viņa aizskartās tiesības un likumīgās intereses tiks aizsargātas, un lietas izskatīšanas rezultātā taisnība tiks atjaunota. Tomēr bieži, ilgas tiesāšanās gaitā var izrādīties, ka atbildētājam iepriekš piederošais nekustamais īpašums ir sen pārdots, bet naudas noguldījumi bankas kontos – izlietoti.

Rezultātā, neskatoties uz labvēlīgu tiesas spriedumu, prasītājs paliek pie sasistas siles – uzvara ir, bet piedzenama parāda - nav.

Lai aizsargātu prasītāju no šādas situācijas, Civilprocesa likumā ir iestrādāts īpašs prasītāja tiesiskās aizsardzības instruments – **prasības nodrošinājums**. Taču jāņem vērā, ka šī tiesiskās aizsardzības instrumenta pielietošana nav panaceja, un tā rezultativitāte ir atkarīga no vairākiem priekšnosacījumiem, kuri tiks apskatīti turpmāk.

I. Prasības nodrošinājuma pamats

Ja ir pamats uzskatīt, ka tiesas sprieduma izpilde lietā varētu kļūt apgrūtināta vai pat neiespējama, prasītājs ir tiesīgs iesniegt tiesā pieteikumu par prasības nodrošināšanu.

Jāņem vērā, ka prasītāja **šaubas** par sprieduma izpildes neiespējamību, kas nav apstiprinātas ar konkrētiem pierādījumiem, **nav uzskatāmas par pietiekamu pamatu pieteikuma par prasības nodrošināšanu apmierināšanai**. Tādējādi, ja prasītājs pieteikumā par prasības nodrošinājumu nespēj pamatot, kāpēc, viņaprāt, spriedumu nevarēs izpildīt, prasītāja argumenti, ka atbildētājs nepilda savas saistības (piemēram, nemaksā parādu), nav pietiekami.

No tā izriet, ka prasītājam ir ne tikai jānorāda uz šādiem apstākļiem, bet jau šajā stadijā saprātīgās robežās jāpierāda tie apstākļi, kuru dēļ sprieduma izpilde lietā varētu būt apgrūtināta vai neiespējama. Par vienu no šādiem apstākļiem teorētiski var kalpot informācija par sludinājuma ievietošanu reklāmas portālos par atbildētājam piederošās mantas pārdošanu. Tomēr, lai tiesa varētu izsecināt, ka šī manta pieder tieši atbildētājam, papildus būtu jāiesniedz arī informācija no publiskajiem reģistriem (piemēram, zemesgrāmatas vai CSDD), kas praksē var sagādāt grūtības.

Ja informācijai par juridiskajām personām piederošo mantu var samērā brīvi piekļūt caur Lursoft datubāzi, tad informācija par fiziskajai personai piederošo mantu ir aizsargāta ar Fizisko personu datu aizsardzības likuma normām, un trešo personu piekļūšana šādai informācijai ir ierobežota.

Tātad, no vienas puses, prasītāja rokās ir spēcīgs tiesiskās aizsardzības instruments, kura piemērošana garantē sprieduma izpildes iespējamību, taču, no otras puses, iespējas tikt pie informācijas par atbildētājam piederošo mantu - ir ierobežotas.

Prasītājam būtu jāatceras, ka pieteikuma par prasības nodrošināšanu iesniegšana tiesā ir iespējama: pirms prasības celšanas tiesā, vai arī vienlaicīgi ar prasības pieteikumu, jau ierosinātā lietā (izņemot kasācijas instancē). Pēc lietas izskatīšanas arī kā sprieduma izpildes nodrošinājums.

Jānorāda, ka prasības nodrošināšana ir pieļaujama tikai mantiska rakstura prasībās, turklāt tādās, kas ir novērtējamas naudas izteiksmē. Piemēram, prasības nodrošināšana nav pieļaujama lietās par privātas dzīves neaizskaramību, goda un cieņas aizskārums prasībās utt.

II. Prasības nodrošinājuma līdzekļi

Civilprocesa likumā ir sniegts izsmeļošs prasības nodrošinājuma līdzekļu uzskaitījums, kas ietver:

- 1) Atbildētājam piederošas kustamas mantas un skaidras naudas apķīlāšanu;
- 2) Aizlieguma atzīmes ierakstīšanu attiecīgās kustamas mantas reģistrā vai citā publiskā reģistrā (*piemēram, aizliegums transportlīdzekļa atsavināšanai/reģistrācijai, kas ir reģistrējams CSDD, vai aizliegums atsavināt, ieķīlāt vai slēgt jebkādu citu ar kapitāla daļām saistītus darījumus, kas ir reģistrējams komercreģistrā*);
- 3) Prasības nodrošināšanas atzīmes ierakstīšanu zemesgrāmatā vai kuģu reģistrā (*piemēram, aizliegums atsavināt nekustamo īpašumu vai tā domājamas daļas vai apgrūtinājuma/kīlas atzīmes*);
- 4) Kuģa arestu (*pieļaujams tikai jūras prasībās. Neattiecas uz kuģu kravas, frakta, degvielas un rezerves daļu apķīlāšanu*);
- 5) Aizliegumu atbildētājam veikt noteiktās darbības (*piemēram, aizliegums veikt jebkādas pārreģistrācijas darbības komercreģistrā. Jānorāda, ka saskaņā ar tiesu praksi, prasības nodrošināšana, kas ir vērsta uz balsttiesību izmantošanas aizliegumu vai to ierobežošanu, ir pretrunā ar komerciesību vispārējiem principiem, un tādēļ, nav pieļaujama*);
- 6) To maksājumu apķīlāšanu, kuri pienākas no trešajām personām, tajā skaitā naudas līdzekļi kredītiestādēs un citās finanšu institūcijās (*piemēram, par tādiem maksājumiem tiek uzskatīti - darba samaksa, stipendija, pensija; uzkrājumi/noguldījumi kredītiestādēs*);
- 7) Izpildu darbības atlikšanu (arī aizliegumu tiesu izpildītājam nodod naudu vai mantu piedzinējam vai parādniekam vai mantas pārdošanas apturēšana);

Praksē par izplatītākajiem prasības nodrošinājuma līdzekļiem tiek uzskatītas aizlieguma atzīmju ierakstīšana zemesgrāmatā, kā arī mantas apķīlāšana.

Jānorāda, ka prasības nodrošinājums, ar kuru tiek lūgts apturēt atbildētājam piederošas mantas pārdošanu, nav pieļaujams lietās, kurās prasība celta par naudas piedziņu. Šajā gadījumā, prasītājs ir tiesīgs lūgt prasības nodrošinājumu, apķīlājot par šo mantu saņemto naudu.

Ja prasība ir celta par atlīdzību, kas nosakāma pēc tiesas ieskata (*piemēram, prasībās par morālā kaitējuma atlīdzināšanu*), prasītājs nevar lūgt prasības nodrošinājumu, apķīlājot atbildētāja maksājumus, kas viņam pienākas no trešajām personām, tajā skaitā naudas līdzekļus kredītiestādēs un citās finanšu institūcijās.

Pieteikumā par prasības nodrošinājumu prasītājs var lūgt tiesu piemērot vairākus prasības nodrošinājuma līdzekļus, taču jāņem vērā, ka **prasības nodrošinājuma kopējā summa nevar būt lielāka par prasības summu.**

III. Prasības nodrošinājuma jautājumu izskatīšana un lēmumu pārsūdzēšana

Pieteikums par prasības nodrošināšanu tiek izskatīts tiesā ne vēlāk kā nākamajā dienā pēc lietas ierosināšanas, turklāt, šī jautājuma izskatīšana notiek bez atbildētāja vai citu lietas dalībnieku ziņas.

Lemjot par prasības nodrošināšanu, vērā tiek ņemts ne tikai prasības pirmšķietami (*prima facie*) formālais juridiskais pamatojums, bet arī samērīgums starp pušu tiesiskajām interesēm. **Tātad, lai būtu pamats prasības nodrošināšanai, ir jāizpildās diviem priekšnosacījumiem: 1) prasība ir**

pirmsšķietami pamatota un ticama (kaut arī šajā stadijā tiesa neveic pierādījumu pārbaudi); un 2) ir pamatots risks, ka prasītājam labvēlīga tiesas sprieduma izpilde varētu būt apgrūtināta vai pat neiespējama.

Jānorāda, ka tiesa pēc lietas dalībnieka (*praksē – visbiežāk pēc atbildētāja*) motivēta pieteikuma var aizstāt lēmumā par prasības nodrošinājumu noteiktos prasības nodrošinājuma līdzekļus ar citiem līdzekļiem vai atcelt prasības nodrošinājumu. Gadījumā, ja tiek lemts par prasības nodrošinājuma atcelšanu, tiesa ņem vērā lietas dalībnieka iesniegtos pierādījumus un to pamatojumu. Tiesai nav tiesību pašai pēc savas iniciatīvas konstatēt citus motīvus prasības nodrošinājumu atcelšanai, kā tikai tos, ko savā pieteikumā ir norādījis lietas dalībnieks.

Lēmumu par prasības nodrošinājuma līdzekļu aizstāšanu vai to atcelšanu izlemj tiesas sēdē, iepriekš par to paziņojot lietas dalībniekiem. Tomēr, šo dalībnieku neierašanās nav šķērslis pieteikuma izskatīšanai.

Lietas dalībnieks var iesniegt blakus sūdzību par prasības nodrošinājuma līdzekļu aizstāšanu vai par lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājumu vai tā atcelšanu. Blakus sūdzību par apmierinātu pieteikumu par prasības nodrošināšanu var iesniegt tikai par tiesas lēmumu daļā, ar kuru prasītājam uzdots nodrošināt atbildētāja iespējamus zaudējumus.

Ja tiesa noraida prasītāja celto prasību vai prasība ir atstāta bez izskatīšanas, vai tiesvedība ir izbeigta - tad atceļ arī prasības nodrošinājumu. Taču jāpiebilst, ka prasības nodrošinājuma atcelšana nenotiek automātiski ar tiesas nolēmuma pieņemšanu, tas saglabājas līdz dienai, kad tiesas nolēmums stājas likumīgā spēkā.

IV. Ar prasības nodrošināšanu radīto zaudējumu atlīdzināšana atbildētājam

Prasības nodrošinājuma jēga ir vērsta uz atbildētāja rīcības ar viņa mantu aprobežošanu, kā rezultātā atbildētājam var rasties zaudējumi, ņemot vērā, ka prasības nodrošinājums ir spēkā līdz dienai, kad tiesas nolēmums stājas likumīgā spēkā, un tiesvedības ilgums lietā nav prognozējams.

Tādējādi, lai atturētu prasītājus no nepamatotu prasījumu izvirzīšanas, Civilprocesa likumā ir iestrādāts atbildētāja tiesiskās aizsardzības līdzeklis, kas ļauj atbildētājam prasīt atbildību par zaudējumiem, kas viņam radušies sakarā ar prasības nodrošinājumu.

Jāpiebilst, ka šāda iespēja ir iespējama tikai, ja prasības nodrošinājums ir atcelts tā iemesla dēļ, ka:

- 1) lēmums par prasības nodrošinājumu tika pieņemts pirms prasības celšanas, un prasītājs tiesas noteiktajā termiņā nav celis prasību;
- 2) pret atbildētāju celtā prasība ir noraidīta vai atstāta bez izskatīšanas;
- 3) tiesvedība lietā ir izbeigta, jo prasību cēlusi persona, kurai nav prasības tiesības vai ja prasītājs ir atteicies no savas prasības.